

Sva deca imaju pravo da idu u školu, da završe školovanje i dobiju kvalitetno obrazovanje. **Samo kroz obrazovanje deca će ostvariti svoje pune potencijale.** Zbog toga je društvo dužno da svakom detetu u našoj zemlji pruži priliku da se uključi u aktivnosti u vrtiću i školi, da se razvija i uči zajedno sa svojim vršnjacima.

Uključivanje sve dece u obrazovanje postala je zakonska obaveza u Srbiji 2009. godine kada je usvojen **Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja**. Treba naglasiti da je pored uslova za razvoj dece koji garantuje država, važno i da porodična sredina bude podsticajna za učenje, osamostaljivanje i jačanje socijalnih veština dece.

Jednom broju dece potrebna je **dodatna podrška** kako bi se razvijala, učila i bila uključena u zajednicu.

Vaše dete ima pravo da bude ravnopravno sa svom decom, da pohađa vrtić i školu zajedno sa svojim vršnjacima i da bude uključeno u sve aspekte društvenog života.

Šta je dodatna podrška?

Dodatna podrška su programi i usluge na koje dete ima pravo kako bi lakše prevazišlo fizičke i društvene prepreke sa kojima se susreće. Dodatna podrška treba da olakša napredovanje u školovanju i ukupnom razvoju. U zavisnosti od potreba deteta, programi i usluge dodatne podrške se mogu ostvariti iz tri različita sistema: obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite.

Pravo na dodatnu podršku ima svako dete kome je, usled socijalne uskraćenosti, smetnji u razvoju, invaliditeta, teškoća u učenju ili drugih razloga, podrška potrebna da bi se sa manje teškoća razvijalo i uključilo u obrazovanje i zajednicu. Dodatna podrška se obezbeđuje bez diskriminacije po bilo kom osnovu.

Ko procenjuje koja je vrsta dodatne podrške potrebna detetu?

Potrebu za dodatnom podrškom procenjuje i predlaže **interresorna komisija (IRK)**. Interresorna komisija postoji u svakoj opštini/gradu u Republici Srbiji.

Interresorna komisija predlaže programe i usluge neophodne za maksimalni razvoj deteta, u skladu sa njegovim/njenim mogućnostima i potpuno uključivanje u zajednicu u kojoj dete živi.

Interresorna komisija ima 5 članova i nju čine:

3 stalna člana (predstavnici sistema obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite koji su zaposleni u odgovarajućim ustanovama u vašoj opštini ili gradu)	2 povremena člana (dva profesionalca koja dobro poznaju vaše dete)
---	--

Član IRK je i predstavnik lokalne samouprave – koordinator.

Kako pokrenuti postupak procene potrebe za dodatnom podrškom?

Najjednostavniji način je da se obratite koordinatoru interresorne komisije u vašoj opštini/gradu, koji će vam dati sve potrebne informacije o postupku.

Vi, kao roditelj ili staratelj, možete da se obratite i izabranom lekaru (pedijatru) i tražite pokretanje postupka za ostvarivanje dodatne podrške za svoje dete.

Osim vas, vaspitač, nastavnik ili profesor vašeg deteta, lekar ili voditelj slučaja u centru za socijalni rad, mogu da prepoznaju potrebu vašeg deteta za dodatnom podrškom, i uz vašu pisanu saglasnost pokrenu postupak procene.

Važno je da znate da postupak procene potreba za dodatnom podrškom detetu ne može da se pokrene niti okonča bez saglasnosti roditelja ili staratelja!

Na koji način IRK utvrđuje i predlaže dodatnu podršku detetu?

Članovi IRK kao predstavnici tri sistema, iz različitih uglova sagledavaju aktuelnu situaciju i potrebe deteta za dodatnom podrškom. Oni donose svoje mišljenje na osnovu:

- Razgovora sa roditeljima, detetom, stručnjacima i drugim osobama iz detetovog okruženja;

- Posmatranja deteta u njegovom prirodnom okruženju;
- Uvida u medicinsku, školsku i drugu dokumentaciju deteta.

Tokom procesa procene potreba za dodatnom podrškom, IRK je dužan da obezbedi:

- 1) **da se posmatranje deteta i razgovor sa detetom obavi u za njega, bezbednom, prijatnom i prirodnom okruženju: na primer, u vrtiću, u odeljenju, u porodici;**
- 2) **da roditelj/staratelj može da prisustvuje svim sastancima interresorne komisije i da se uvažava njegovo mišljenje;**
- 3) **da se tokom postupka procenjivanja poštuje privatnost i dostojanstvo deteta i porodice;**
- 4) **da je postupak procene na jeziku koji i dete i roditelj najbolje razumeju;**
- 5) **da se postupak procene odloži ukoliko je dete uznemireno ili bolesno;**
- 6) **da roditelj, ukoliko želi, predloži osobu od poverenja (član porodice, prijatelj, stručnjak) koja će biti uz dete tokom procesa procene.**

Koja je vaša uloga u radu IRK?

Vi i članovi vaše porodice najbolje poznajete dete i treba da pružite što više informacija članovima IRK o tome kako dete raste i kako se razvija, u kakvim uslovima živi, šta voli, sa kim se druži, kako se ponaša u različitim situacijama, koje su njegove veštine i sposobnosti, koje su teškoće sa kojima se suočava, u čemu mu je potrebna podrška, kao i o svemu drugom što smatrate da je važno.

Roditelj/staratelj ima pravo i obavezu da bude uključen u ceo proces i učestvuje na sastancima IRK.

Mišljenje roditelja mora da bude saslušano i uvaženo.

Roditelj svojim potpisom daje saglasnost na mišljenje IRK i individualni plan podrške detetu.

Sa e čhaven isi hakaja te džan andi skola, te agorisaren piro siklipen thaj te aven dži kaj lači edukacija. Numaj e edukacija e čhave šaj anen pire pherde potencijalura. Godolese si o sistema udžilo te del šansa sa e čhvenge andi amari phuv te aven aktivna andi hurdal in thaj andi skola, barjaren piro džanglipe thaj sičon ketane avere čhavencar.

Lekharipe ando skolako sistema sa e čhvenge si obligacija savi sasa rendvali andi Srbija ko 2009. berš kana sasa brek-helindo o Hakaj e fundone sistemoso katar o siklipen thaj i edukacija. Importantno si vi godova kaj paše kondicije vaš o barjaripe e čhvenge savo garantuil i raštra, vi i familia trubul te del suporto vaš o siklipen, šajipe te oven korkore pese thaj zoralipe e čhvenge andi socijalizacija.

Jekh đindo e čhavendar ka trubul džipherdo suporto sar te šaj buhljaren piro džanglipe, siklipe thaj te den andre ando ketanipe.

Čire čhave isi hakaj te ovel pi jek rig sa e čhavencar, te džal andi hurdal in thaj andi skola ketane e avere čhavencar thaj te del andre ande sa e aspektura socijalne dživdimaske.

So si džipherdo zoralipe?

Džipherdo zoralipe si e programura pe save o čhavo isi le hakaj sar te šaj loče nakhavel sa e socijalne bilačhimata savencar maladol. Džipherdo zoralipe trubul te ločharel o anglunipe ki skola vi sa o buhljardo anglunipe. Kana si o pučipe so trubul e čhaveso, e programura džipherde zoralipaske šaj aven andar trin aver sistemura: siklipen, sastaripe thaj socijalni protekcija.

Hakaj po džipherdo zoralipe isi sakone čhave kase, ando socijalno harnjaripe, ačhavimata ando barjaripe, invaliditeto, pharipe ando siklipen thaj aver, trubul zoralipe te šaj poloče nakhavel sa e pharipe thaj inkljel ando siklipen thaj ketanipe. Džipherdo zoralipe delpe bi diskriminacijako po varesavo fundo.

Kon del piro gndipe savo džuto džipherde zoralipasko trubul e čhaveso?

O trubuipe vaš o džipherdo zoralipe del mol thaj prepozicija i interesorni komisija (IRK) I interesorni komisija si ande sa e komune/forura andi Republika Srbija.

I interesorni komisija del prepozicije katar e programura thaj trubuijata save si importantne vaš o majlačo barjaripe e čhaveso, po nivelo o leske/lake posibilitetencar thaj inkljipe ando ketanipe kaj o čhavo trail.

I interesorni komisija isi la 5 membrura o la keren:

3 permanentne džene

(reprezentatura e skolake sistemose, sastarnimaske vi socijalne protekcijake save si bučardutne ande godorutne komunake thaj foroske institucije)

2 džene save keren varekana

(duj profesionalcure save lače pindzaren tumare čhave)

O membro IRK si vi reprezentatoro e lokalne komunako-koordinato.

Sar te startuilpe i procedura godolestar kobar si mol o trubuipe vaso džipherdo zoralipe?

Majloče šaj ovela te pučelpe o koordinato e komisijako andi tumari komuna/foro savo ka del tumenge sa e informacije katar i procedura akale pučimastar.

Tumen, sar deja, dada thaj e džene save len sama e čhavendar, saj te džan vi ko sastarno (pedijatro) thaj šaj roden te startuilpe i procedura vaš o džipherdo zoralipe tumare čhaveso.

Bi tumengo, o edukatori, sikavno thaj o profesoro tumare čhavesko, sastarno vi o dženo katar o centro vaš e socijalne buča, saj te pindžaren o trubuipe tumare čhavesko vas o džipherdo zoralipe, thaj tumare lekharde konfirmacijasa startuil i procedura gndimastar te delpe mol.

Importantno si te džanen kaj i procedura gndimastar kobar mol o trubuipe palo džipherdo zoralipe našti startuilpe vi agorisarelpe bi tumari konfirmacija e dajengi, dadengi thaj džeenengi save len sama e čhavendar!

Pe savo čhand IRK zurarel thaj del prepozicija vas o džipherdo zoralipe e čhaveso?

E džene IRK sar reprezentatura katar trin sistemura, katar aver gndimata dičen pi aktuelni situacija thaj o trubuipe e čhaveso palo džipherdo zoralipe. Von anen piro gndipe po fundo:

- Vačaripasa e dajencar, dadencar, ekspertoncar vi avere dženenencar katar e čhavesi rota.
- Dikhimasa po čhavo ando lesko naturalno truajlipe.
- Dikhimasa andi medicinaki, skolaki vi andi aver e čhavesi dokumentacija.

Ando proceso gndimastar kobar si mol o trubuipe vas o džipherdo zoralipe, IRK si udžilo te kerel e kondicije:

- 1) **Te kerelpe o dikhipe sar vi o vačaripe e čhaveso andi lači atmosfera thaj andi leski naturalni dživdimaski rota: pm, andi hurdelin, andi skola andi familia;**
- 2) **Te šaj e deja thaj e dada aven pe mitingura e interesornimaske komisijake thaj te respektuil pe o lengo gndipe;**
- 3) **Ando proceso kana delpe mol te respektuilpe o digniteto e čhaveso vi e familijako;**
- 4) **Te ovel o proceso pi čhib savi o čhavo thaj e deja vi e dada hačaren;**
- 5) **Te crdelpe o termino e proceseso te si o čhavo bilošalo thaj naj sasto;**
- 6) **Te šaj e deja thaj e dada te mangle roden te avel jek dženo savo si pačavno (dženo katar i familia, amal, eksperto) savo ka ovel e čhaveso trujal o proceso gndimastar te delpe mol.**

Savi si tumari rola ando bućiceripe IRK?

Tumen thaj e membrura tumare familijake majlačhe džanen tumare čhave vi tumen trubun te den majbut informacije e membrunge IRK katar godova sar o čhavo barjol thaj buhljol, ande save kondicije dživdisarel, so kamel, kasa si ando amalipe, sar icarelpe ande aver situacije, so si o lesko talento thaj zoralipe, save pharipasa maladol, ande soste trubul le suporto sar vi sa aver so gndisaren kaj si importantno.

E deja, dada/dženo savo lel sama e čhavendar isi len hakaj thaj obligacija te oven aktivna ando proceso thaj te džan pe mitingura IRK.

E gndimata e dejengo thaj e dadengo musaj te ovel ašundo thaj respektuisardo.

E deja thaj e dada pire lekharimasa den konfirmacija pe gndimata IRK vi o individualno plano džipherde zoralipaske e čhaveso.

So si o rezultato ando proceso kana delpe mol IRK?

1. Gndimata IRK katar o trubuipe džipherde zoralipasko

Gndipe IRK si jekhutno katar sa e membrura IRK godolestar sar vi so trubul sar džipherdo zoralipe e čhave.

2. O individualno plano zoralipasko

IRK del prepozicija katar individualno plano zoralipasko e čhave, thaj ande leste keren godor so si godova so delpe e čhave, responsabilne institucije thaj džene save keren o ažutipe, sar vi e vrjama vaš o keripe džipherde zoralipasko.

IRK del prepozicija vaš e aver suportura save unzarren e institucije thaj organizacije ando individualno plano zoralipasko. I Dej, o dad/dženo savo lel sama e čhavesar trubul te lel i informacija katar e membrura IRK pe savo džuto thaj kaj unzarpe o suportu.

E misala džipherde zoralipaske save prepozicije šaj del i IRK

IRK šaj del e prepozicije save šaj te ažutisaren ando bufljaripe, sičovipe thaj aktivitetu ando ketanipe e čhaveso sar po misali:

- E sikavimaske šeja thaj ažutimaske tehnologije (šeja ažutimaske);
- Ažutipe (personalno phureder dženo e čhaveso);
- O angazmano ekspertoso e ekspertikane džanglimasa (sastarne specialistura, logopedura, psihologura, thaj aver);
- I edukacija sičovnenge sar te lekharen i abeceda dženenge save našti dičen lače, te siklon i čhib lalorenge thaj e asistivne tehnologije, vaš o korkorimasko phiripe, vi aver;
- Rendvalipe e thanesko (kana džalpe andi skola, sastarni thaj sosijalno institucija...);
- Majbut love vas e čhavengo vazdaripe.

Varesave decisije save našti ćerdon bi gndimasko IRK

- Lekharipe andi fundoni thaj maškarutni skola vaš i edukacija sičovnenge e pharipasa ando buhljaripe. (sar bučhon "specijalne škole");
- Lekharipe andi anglunimaski grupa ki hurdalin;
- Ačhavipe e lekharimasko ando jekto berš fundone skola-ko avere beršese;

- O Individualno sičovimasko plano e averkerutne sikljovimaske planesa thaj programesa (IOP2);

Sose si vaš akala decisije obligativno o gndipe IRK?

I IRK isi la rola te vadji jek var dičhel sa e faktura so si majlače tumare chavese:

- Te džal andi specijlni skola po than e fundone skolako (sar vi aver čhave);
- Te ovel andi hurdalin ki specijlni grupa, po than e grupako kaj si sa e čhave ketane;
- Te ačhavelpe o lekharipe avere beršese, po than te džal andi skola pi vrjama leske beršeske amalenencar (so si majlače e čhave).

I IRK lel sama vi godolestar save decisije kerda i skola dži kaj ni anda o individualno sikljovimasko plano e averkerutne kontenturencar (IOP2).

Kobor vrjama trubul vaš o proceso te delpe mol thaj te anelpe gndipe IRK?

Vaš o kompletno proceso trubul 45 djive katar o djive kana mukhlen o rodipe ki interesoni komisija.

Kas isi hakaj te ćerel alava pe gndimata IRK?

Hakaj po keripe alavengo po gndimata IRK isi numaj e deja thaj e dade/džene savo vazdarel e čhave, 8 djive katar o djive kana si ando o gndipe. I IRK palpale kerel mol thaj del piro finalno decisija thaj gndipe.

Sar šaj te džanen majbut katar o bućarnipe IRK?

E informacije e bućendar IRK ando tumaro than šaj len e sastarnetar, bućicerutnendar andi skola, hurdalin kaj džal tumaro čhavo, bućicerutnendar ando centro vaš o socijalno bućarnipe thaj katar e koordinatura IRK andi lokalni komuna.

(Pi akaja linea trubul te lekharelpe o kontakt telefono e lokalne koordinatoresko IRK)

Majbut informacije šaj te arakhen pe akala internet riga:

<http://www.mrezainkluzija.org/resursi/category/3-pravilnici>
<http://www.mrezainkluzija.org/resursi/category/6-publikacije>
<http://www.mpn.gov.rs/info-linija-za-roditelje-podrska-inkluzivnom-obrazovanju/>

Anglunipe e profesionalne ažutimasko ando ketanipe – importantno phird andi inkluzija e čhavengi

DŽIPHERDO ZORALIPE E ČHAVESE THAJ E SIKLJOVNESE

Informacije vaš e deja/dada/ džene save len sama e čhendar

Akava lifleto si kerdo ando ramo e projektoso Anglunipe e profesionalne ažutimasko ando ketanipe – importantno phird andi inkluzija e čhavengi savi realizuil o CSP andi kooperacija e UNICEF-osa, Ministeriumo vaš i edukacija nauka thaj tehnološko buhljaripe, SIPRU thaj SKGO.

E finansijako suportu:

